

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

ТОЛКАЧЕНКО ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 349.6

**ПРАВОВА ОХОРОНА ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ
В НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.06 – земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Донецьк – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова Міністерства освіти і науки України (м. Одеса).

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент
Труба Вячеслав Іванович,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова МОН України,
декан економіко-правового факультету,
завідувач кафедри цивільно-правових
дисциплін (м. Одеса).

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України
Малишева Наталія Рафаелівна,
Інститут держави і права імені В.М. Корецького
НАН України, завідувачка відділу
проблем космічного та екологічного
права (м. Київ);

кандидат юридичних наук, доцент

Черкаська Наталя Вікторівна,

Донецький національний університет
МОН України, доцент кафедри
господарського права (м. Донецьк).

Захист відбудеться *«22» листопада 2013 року о 14⁰⁰ годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.170.02 в Інституті економіко-правових досліджень НАН України за адресою: 83048, м. Донецьк, вул. Університетська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту економіко-правових досліджень НАН України за адресою: 83048, м. Донецьк, вул. Університетська, 77.

Автореферат розісланий *«21» жовтня 2013 року.*

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

проф. С.М. Грудницька

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У статті 16 Конституції України закріплено, що охорона навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки є обов'язком держави. Складовою навколишнього природного середовища є зелені насадження населених пунктів як невід'ємний елемент рослинного світу.

Багатоманітність їх функцій, таких як природоохоронна, рекреаційна, оздоровча та захисна, культурно-освітня, естетична, виховна, науково-дослідна, господарська, обумовлює важливе значення цих насаджень для забезпечення сталого розвитку певної території та благополуччя її населення.

Однак за сучасних умов суттєвим фактором, що обмежує ефективність виконання зеленими насадженнями своїх функцій, є недостатня площа зелених насаджень загального користування порівняно з їх нормативним забезпеченням. На 2012 рік загальна площа зелених насаджень становила 682 тис. га, з яких площа насаджень загального користування – 178 тис. га, охоплених доглядом – 126,5 тис. га. На одного міського мешканця країни припадає від 5,1 до 16,3 м² зелених насаджень, тоді як в зарубіжних країнах цей показник становить в середньому 18 м². Зокрема, в м. Одеса орієнтовна площа зелених насаджень загальноміського користування є 1043,14 га, що складає фактично 10 м² на одного жителя, при нормі зелених насаджень загального користування 12 м². На зменшення кількості таких насаджень негативно впливають необґрунтована вирубка, погіршення їх природного стану тощо. Ці та інші проблеми спричиняють погіршення якості довкілля відповідної території та негативно впливають на стан здоров'я населення.

Регламентація відносин з охорони зелених насаджень в населених пунктах здійснюється на рівні різних нормативно-правових актів, серед яких: закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про рослинний світ», «Про благоустрій населених пунктів», наказ Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України», інші закони та підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють відносини у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах. Разом з тим для правової основи відносин у цій галузі характерно невпорядкованість положень чинного законодавства України щодо вимог і заборон у сфері охорони та утримання зелених насаджень. На жаль, чинне екологічне законодавство має також чимало прогалин щодо озеленення об'єкту благоустрою з урахуванням його функціонального призначення, біологічних характеристик кожного зеленого насадження, часового фактору озеленення та складності цих робіт.

У науці екологічного права питанням правової охорони зелених насаджень в населених пунктах опосередковано приділяли увагу такі вчені, як: Л.О. Бондар, А.П. Гетьман, О.Л. Дубовик, А.Б. Іскоян, О.І. Крассов, В.В. Петров, Г.Ф. Полянська. Найбільш повно звертались до питань правової охорони рослинного світу А.К.

Соколова, О.В. Басай. Комплексний аналіз правової охорони зелених насаджень у містах зроблено Ю.І. Щуплецовою, що проведено щодо правової охорони зелених насаджень в Російській Федерації. Проте на сьогодні залишається низка питань, які потребують подальшого дослідження та доопрацювання, зокрема, щодо поняття

зелених насаджень в населених пунктах та змісту озеленення, поняття правового режиму та правової охорони зелених насаджень, кола суб'єктів у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах, їх прав і обов'язків, юридичної відповідальності у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах України тощо.

Наведене вказує на актуальність та доцільність дослідження теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І.І. Мечникова «Майнові та немайнові права особи в умовах побудови правової держави в Україні: проблеми набуття, здійснення та захисту» (державний реєстраційний номер 0108U003958), у якій дисертантка брала участь як співвиконавець і в межах якої авторкою проведено аналіз правової охорони зелених насаджень в населених пунктах України та запропоновано шляхи подальшого вдосконалення відповідного законодавства та практики його застосування.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування нових положень та висновків щодо правової охорони зелених насаджень в населених пунктах України, визначення шляхів удосконалення чинного законодавства України в даній сфері та підвищення ефективності його застосування.

Для досягнення зазначеної мети визначено та виконано наступні завдання:

дослідити загальнотеоретичні положення щодо зелених насаджень в населених пунктах, виявити їх особливості, уточнити визначення зелених насаджень в населених пунктах та конкретизувати поняття озеленення населеного пункту;

дослідити питання правового режиму та правової охорони зелених насаджень в населених пунктах, проаналізувати правову основу охорони зелених насаджень та обґрунтувати відповідні пропозиції;

проаналізувати поняття та виявити особливості правовідносин у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах;

виявити та конкретизувати суб'єктів у сфері охорони зелених насаджень;

проаналізувати поняття та надати класифікацію екологічних прав щодо охорони зелених насаджень в населених пунктах;

дослідити та уточнити загальні і специфічні обов'язки громадян та юридичних осіб у сфері благоустрою населених пунктів і правової охорони зелених насаджень;

проаналізувати та конкретизувати основні засади організаційно-правового механізму охорони зелених насаджень в населених пунктах України;

проаналізувати загальнотеоретичні засади юридичної відповідальності за правопорушення у сфері охорони зелених насаджень та уточнити визначення шкоди, заподіяної порушенням правового режиму зелених насаджень в населених пунктах;

підготувати пропозиції і рекомендації щодо внесення змін та доповнень відповідного законодавства.

Об'єктом дослідження є відносини, які виникають щодо створення, використання та охорони зелених насаджень в населених пунктах.

Предметом дослідження є права охорона зелених насаджень в населених пунктах України.

Методи дослідження. У процесі написання дисертації використовувалися загальнонаукові та спеціальні правові методи дослідження. Історико-правовий метод використовувався при дослідженні етапів та перспектив розвитку правової охорони зелених насаджень в населених пунктах України та узагальненні її положень в еколого-правовій науці радянського та сучасного періодів. Застосування логіко-юридичного методу здійснювалось при дослідженні змісту нормативно-правових актів, які регулюють відносини щодо охорони зелених насаджень в населених пунктах України, відповідних теоретичних положень, а також обґрунтуванні та формуванні висновків за темою дисертації. Дослідження норм національного законодавства України щодо озеленення населених пунктів та їх співставлення із законодавством зарубіжних держав та основними положеннями міжнародного права здійснювалось за допомогою застосування порівняльно-правового методу. З метою аналізу положень різних галузей національного права (екологічного, земельного, цивільного тощо) та норм міжнародного права застосовувався метод комплексного аналізу. Метод аналізу та синтезу використовувався при дослідженні всіх розділів, що складають зміст дисертації. Переважно ці та інші методи наукового дослідження використовувалися у їх взаємозв'язку.

Теоретичну базу дисертаційного дослідження склали положення і висновки, що містяться в наукових працях таких екологів-правознавців: В.І. Андрейцева, Г.І. Балюк, С.О. Боголюбова, А.Г. Бобкової, М.М. Бринчука, Ю.О. Вовка, О.К. Голиченкова, М.І. Єрофєєва, І.І. Каракаша, Н.Р. Кобецької, О.С. Колбасова, В.М. Комарницького, В.В. Костицького, М.В. Краснової, Н.Р. Малишевої, В.Л. Мунтяна, В.В. Носіка, О.О. Погрібного, В.К. Попова, Б.Г. Розовського, В.І. Семчика, Н.В. Черкаської, Ю.С. Шемшученка, М.В. Шульги, В.З. Янчука та інших.

Емпіричну базу дослідження склали закони, підзаконні нормативно-правові акти України та інших держав щодо охорони зелених насаджень в населених пунктах, а також міжнародно-правові акти у галузі використання та охорони природних ресурсів, матеріали судової та іншої практики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що на основі комплексного і системного дослідження питань правової охорони зелених насаджень в населених пунктах України систематизовано наявні у цій сфері знання та обґрунтовано нові теоретичні та прикладні положення щодо зазначених відносин.

Уперше:

запропоновано визначення поняття «правовий режим зелених насаджень населених пунктів» як сукупності закріплених у законодавстві правил та норм щодо створення, використання, охорони (збереження, відтворення, відновлення та захисту) і видалення зелених насаджень в населених пунктах, які є обов'язковими як для населення даного пункту, так і для всіх інших користувачів;

запропоновано визначення поняття «правова охорона зелених насаджень в населених пунктах» як закріпленої в законодавстві системи організаційних, правових, економічних та інших заходів, спрямованих на запобігання шкідливому (хімічному, фізичному та ін.) впливу, забрудненню, засміченню і виснаженню цих природних ресурсів, на ліквідацію негативних явищ та організацію їх раціонального використання, збереження, відтворення і поліпшення стану зелених насаджень в

населених пунктах з метою задоволення екологічних, естетичних та інших інтересів населення;

надано визначення поняття «шкода, заподіяна порушенням правового режиму зелених насаджень в населених пунктах», а саме – це негативні наслідки протиправних діянь у формі пошкодження, знищення, іншого погіршення стану зелених насаджень населених пунктів або їх окремих частин, а також окремих природних об'єктів, що забезпечують функціонування цих насаджень, їх забруднення, засмічення та використання не за призначенням, порушення екологічних зв'язків між ними, а також зниження ефективності озеленення населених пунктів внаслідок порушення вимог чинного законодавства;

запропоновано визнати підставою для застосування адміністративної та кримінальної відповідальності відповідно погіршення стану зелених насаджень і окремих об'єктів природи, які забезпечують їх функціонування; знищення або пошкодження зелених насаджень в населених пунктах та знищення чи пошкодження зелених насаджень, що занесені до Червоної та Зеленої книг України.

Удосконалено положення щодо:

визначення поняття відновної вартості зі зміною чинників для її розрахунку, а саме – це сукупність витрат на створення, утримання чи відтворення цих природних об'єктів, включаючи витрати за попередні роки з урахуванням коефіцієнту для умовного розрахунку екологічної оцінки виконання зеленими насадженнями їх функцій;

визначення поняття «об'єкт благоустрою зеленого господарства» з урахуванням його співвідношення із поняттям «об'єкт озеленення», а саме – це об'єкт, на території якого розташовані зелені насадження та створюються нові, а в разі необхідності, проводяться капітальний і поточний ремонт цих об'єктів;

обов'язків суб'єктів охорони зелених насаджень в населених пунктах, які мають рекомендаційний характер, шляхом заміни його на імперативний з обґрунтуванням відповідних пропозицій до законодавства.

Дістало подальший розвиток положення щодо:

поняття зелених насаджень в населених пунктах з урахуванням того, що вони є природним рослинним угрупованням, знаходяться на території населеного пункту і є важливою складовою навколишнього середовища;

класифікації зелених насаджень в населених пунктах, з урахуванням основних рис зелених насаджень та в залежності від наступних критеріїв:

- 1) функціональне призначення: захисна рослинність, озеленюючі насадження, декоративна рослинність та плодова рослинність,
- 2) місцезнаходження: зелені насадження, що знаходяться уздовж вулиць і доріг, в парках, скверах, бульварах, на алеях, садах, в інших об'єктах благоустрою загального користування, у санітарно-захисних зонах, на прибудинкових територіях,
- 3) режим використання: зелені насадження загального та спеціального користування; зелені насадження обмеженого та необмеженого користування;

змісту озеленення населеного пункту шляхом доповнення системи зелених насаджень населених пунктів комплексом робіт по насадженню, охороні та відтворенню об'єктів рослинного світу на території населеного пункту, а також створення штучних об'єктів благоустрою зеленого господарства з максимальним

збереженням існуючих зелених насаджень та їх подальшою охороною з метою забезпечення сприятливого для життєдіяльності людини довкілля;

кола суб'єктів охорони зелених насаджень в населених пунктах шляхом його упорядкування з урахуванням повноважень таких суб'єктів щодо організації та здійснення охорони;

прав суб'єктів у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах шляхом їх узагальнення та визначення як законодавчо визнаних і закріплених прав щодо використання зелених насаджень та озеленення населеного пункту, які спрямовані на забезпечення задоволення різноманітних потреб людини і безпечного для життя та здоров'я навколишнього середовища;

правовідносин у цій сфері шляхом систематизації їх особливостей, серед яких: такі правовідносини існують лише при наявності зелених насаджень, які взаємодіють з навколишнім середовищем; вони упорядковані та організовані, насамперед, за допомогою правових норм, але з урахуванням соціальних та біологічних законів; на ці правовідносини впливають соціум, природно-соціальні умови та процеси; у правовій основі таких відносин превалюють норми рекомендаційного характеру; вони залежать від змісту правового режиму зелених насаджень в населених пунктах; такі правовідносини складаються на регіональному та локальному рівнях, що обумовлене адміністративно-територіальною обмеженістю зелених насаджень населених пунктів;

екологічного управління охороною зелених насаджень в населених пунктах з узагальненням таких його елементів, як функції, форми, стадії, методи і завдання та конкретизації таких його функцій, як екологічне планування та екологічний контроль;

підстав юридичної відповідальності, які безпосередньо пов'язані із охороною зелених насаджень в населених пунктах, шляхом їх виокремлення із загальних підстав відповідальності щодо інших об'єктів навколишнього середовища.

Практичне значення одержаних результатів полягає у заповненні прогалини в науці екологічного права щодо правової охорони зелених насаджень в населених пунктах України; можливості використання теоретичних положень та рекомендацій, сформульованих у дисертації, для подальших наукових досліджень відповідної тематики; використанні під час удосконалення чинного законодавства України, для професійної підготовки фахівців у галузі правової охорони зелених насаджень в населених пунктах України, у навчальному процесі вищих юридичних навчальних закладів при викладанні курсу «Екологічне право» та спецкурсів еколого-правового спрямування і при підготовці відповідних розділів та підрозділів підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів.

Окремі положення результатів дисертаційної роботи використано при викладенні навчальних дисциплін «Екологічне право», «Земельне право», «Екологія» та спецкурсу «Охорона рослинного світу» на базі економіко-правового і біологічного факультетів Одеського національного університету імені І.І.

Мечникова МОН України (довідка № 06.07-01-213 від 05.02.2013 р.), «Адміністративне право України», «Адміністративна відповідальність», «Адміністративна реформа в Україні», «Податкове право України», «Земельне право України», «Екологічне право України» на базі юридичного факультету ДВНЗ

«Запорізький національний університет» МОН України (акт б/н від 18.03.2013 р.), а також у практичній діяльності Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Одеській області Міністерства охорони навколишнього природного середовища України (акт № 275/04/01/01 від 18.03.2013 р.) та ТОВ «Віголін-Містраль» (довідка № 15/а від 26.02.2013 р.).

Особистий внесок здобувачки. Сформульовані у дисертації основні теоретичні положення і розробки, узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції, що характеризують наукову новизну дослідження, теоретичне та практичне значення його результатів, одержані дисертанткою особисто.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення і висновки дисертаційної роботи доповідалися та обговорювалися на: 64-й науковій конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників ОНУ імені І.І. Мечникова (Одеса, 2009); Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародне право навколишнього середовища: стан та перспективи розвитку» (Київ, 2010); Міжнародній науково-практичній конференції «Перші юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є.В.

Васьковського» (Одеса, 2011); Круглого столу «Актуальні питання кодифікації екологічного законодавства України» (Харків, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції «Треті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського» (Одеса, 2013) та ін.

Публікації. Основні наукові результати дисертації опубліковані в 7 статтях у наукових виданнях, що входять до переліку фахових видань, та 13 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена метою і завданнями дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів, які включають вісім підрозділів, висновків. Повний обсяг дисертації складає 211 сторінок комп'ютерного тексту. Робота містить також список використаних джерел із 180 найменувань та 4 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Розділ 1. Поняття, види зелених насаджень в населених пунктах України, їх правовий режим і правова охорона складається з двох підрозділів, в яких досліджується питання розвитку правовідносин щодо охорони зелених насаджень в населених пунктах, аналізується поняття «зелені насадження в населених пунктах» та наводиться їх класифікація, пропонуються визначення понять правового режиму та правової охорони зелених насаджень в населених пунктах.

Підрозділ 1.1. «Поняття та види зелених насаджень в населених пунктах України» присвячено дослідженню та узагальненню поняття зелених насаджень населених пунктів в законодавстві України, визначенню їх функціонального призначення та здійсненню їх класифікації.

Досліджено зв'язок понять «навколишнє природне середовище», «навколишнє середовище» та «довкілля» з юридичними характеристиками сучасного населеного пункту. Проаналізовано питання про співвідношення лісової та нелісової рослинності та наголошується, що зелені насадження населених пунктів є об'єктами рослинного світу, що не належать до лісового фонду України.

З огляду на те, що озеленення є важливою складовою утримання території в належному стані, при якому зелені насадження розглядаються як елемент благоустрою населеного пункту, що поряд з іншим складає зміст публічного та приватного інтересу в даній сфері, конкретизовано поняття «озеленення населеного пункту».

Проаналізовано поняття «об'єкт благоустрою зеленого господарства» та «об'єкт озеленення». Уточнено співвідношення між цими поняттями і встановлено, що при характеристиці відповідної діяльності стосовно зелених насаджень їх можна охарактеризувати як співвідношення статичного і динамічного, загального і часткового. Визначено поняття відновної вартості зі зміною чинників для її розрахунку.

З огляду на норми чинного законодавства та загальнотеоретичні положення запропоновано класифікацію зелених насаджень: за функціональним призначенням, за місцезнаходженням, за режимом використання.

Враховуючи, що зелені насадження є об'єктами рослинного світу, уточнено визначення зелених насаджень населених пунктів та дана їх характеристика.

У *підрозділі 1.2. «Поняття та зміст правової охорони зелених насаджень в населених пунктах України у складі їх правового режиму»* розглянуто загальні питання щодо правової охорони зелених насаджень в населених пунктах України та внесено відповідні пропозиції.

Здійснено аналіз законодавства щодо охорони зелених насаджень в населених пунктах, виявлено його специфічні риси. Обґрунтовується висновок, що охорона зелених насаджень населених пунктів забезпечується за допомогою здійснення широкого комплексу заходів та засобів, спрямованих на забезпечення екологічної безпеки у місці проживання людей. На основі дослідження конкретизовано визначення поняття правової охорони зелених насаджень в населених пунктах.

З урахуванням загальних підходів до правового режиму природних ресурсів надано визначення правового режиму зелених насаджень в населених пунктах та обґрунтовано його характеристики.

Розглянуто зміст охорони зелених насаджень в населених пунктах та її правові аспекти, зокрема, досліджено заходи з благоустрою населених пунктів, що чинять вплив на забезпечення охорони зелених насаджень, а саме: здійснення озеленення населених пунктів, розроблення і реалізація ефективних заходів з утримання територій населених пунктів, їх санітарного очищення, збереження об'єктів загального користування, природних ландшафтів, інших природних комплексів і об'єктів.

Розділ 2. Правовідносини в сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах України складається з чотирьох підрозділів і присвячено дослідженню особливостей правовідносин щодо охорони цих насаджень, визначенню кола суб'єктів у цій сфері, їх права та обов'язки.

У *підрозділі 2.1. «Поняття, структура та особливості правовідносин у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах України»* розглянуто теоретичні питання відповідних правовідносин.

Уточнено, що правовідносини у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах можна визначити як врегульовані нормами права відносини щодо

використання, видалення, збереження та відтворення цих насаджень, забезпечення екологічної безпеки населення та охорони довкілля відповідного населеного пункту.

Наголошується, що правовідносини в цій сфері існують лише при наявності зелених насаджень; вони упорядковані та організовані за допомогою правових і соціальних норм; ці правовідносини характеризуються впливом соціуму, природно-соціальних умов та процесів; у правовому регулюванні відносин щодо озеленення населеного пункту превалюють норми рекомендаційного характеру; на різноманітність правовідносин у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах впливає комплексність змісту правового режиму зелених насаджень; такі правовідносини складаються на регіональному та локальному рівнях, що обумовлене адміністративно-територіальною обмеженістю зелених насаджень населених пунктів.

У підрозділі 2.2. «Суб'єкти у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах України» розглянуто і конкретизовано суб'єкти у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах.

За змістом прав і обов'язків у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах виокремлено наступні суб'єкти: 1) держава в особі органів виконавчої влади; 2) територіальні громади в особі органів місцевого самоврядування; 3) юридичні особи: а) які розміщуються на території об'єкта благоустрою державної чи комунальної власності або мають право пайової участі в утриманні цього об'єкту; б) які здійснюють діяльність, що пов'язана з розміщенням, проектуванням, реконструкцією, забудовою населених пунктів, підприємств, споруд та інших об'єктів, а також введенням їх в експлуатацію; в) науково-дослідні установи, навчальні та освітні заклади, що проводять наукові дослідження об'єктів рослинного світу; г) підприємства чи організації, що утворюються або залучаються на конкурсних засадах органами державної влади чи органами самоврядування як спеціально уповноважені для утримання та збереження зелених насаджень на підпорядкованих територіях зеленого господарства; д) інші суб'єкти, що залучаються на конкурсній основі або на основі відповідного договору з метою забезпечення належного утримання та здійснення своєчасного ремонту об'єкту благоустрою; е) громадські об'єднання; є) власники чи користувачі земельних ділянок, на яких розташовані зелені насадження; 4) фізичні особи: а) власники чи користувачі земельних ділянок, на яких розташовані зелені насадження, б) користувачі зелених насаджень.

У підрозділі 2.3. «Права суб'єктів у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах України» проаналізовано і конкретизовано поняття та класифікацію екологічних прав щодо охорони зелених насаджень в населених пунктах.

Розглянуто та виокремлено наступні екологічні права у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах: вимагати дотримання еколого-правових нормативів щодо норм озеленення населеного пункту, виконання санітарних правил та вимог заходів безпеки; користуватися зеленими насадженнями в культурних, оздоровчих, рекреаційних та інших цілях; об'єднуватися в громадські формування для захисту прав щодо охорони зелених насаджень; приймати участь у процесі підготовки та прийняття містобудівних рішень, що впливають на стан зелених насаджень;

приймати участь в обговорюванні питань щодо охорони та захисту зелених насаджень в населених пунктах; приймати участь в обстеженні зелених насаджень, а також у здійсненні громадської екологічної експертизи; здійснювати загальне та спеціальне користування зеленими насадженнями в населених пунктах; отримувати інформацію щодо робіт на території, яка зайнята зеленими насадженнями; отримувати інформацію щодо обліку зелених насаджень населеного пункту; отримувати загальну та спеціальну екологічну освіту; оскаржувати в судовому порядку дії з боку державних органів, посадових, юридичних осіб та громадян, пов'язані з порушенням вимог щодо охорони зелених насаджень населених пунктів; звертатися до суду про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок знищення або пошкодження зелених насаджень.

Запропоновано під правами суб'єктів у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах розуміти законодавчо визнані та закріплені права щодо використання зелених насаджень та озеленення населеного пункту, які спрямовані на забезпечення задоволення різноманітних потреб людини і безпечного для життя та здоров'я навколишнього середовища.

У підрозділі 2.4. «Обов'язки суб'єктів у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах України» проаналізовано поняття та класифікацію екологічних обов'язків щодо охорони зелених насаджень в населених пунктах.

Розглянуто і виокремлено наступні обов'язки у сфері охорони зелених насаджень населених пунктів: використовувати зелені насадження до їх функціонального призначення; здійснювати заходи щодо запобігання псуванню, забрудненню, виснаженню зелених насаджень населених пунктів; здійснювати заходи щодо збереження зелених насаджень у процесі розміщення, реконструкції, забудови населених пунктів, а також у процесі введення в експлуатацію підприємств, споруд та інших об'єктів, застосування технологій, які можуть впливати на зелені насадження; здійснювати комплексний благоустрій, складовою якого є озеленення населеного пункту; здійснювати заходи щодо відновлення зелених насаджень під час проведення будь-якої діяльності; застосовувати біологічні, хімічні та інші методи поліпшення якості зелених насаджень, які забезпечують охорону зелених насаджень і безпеку здоров'я населення; забезпечувати захист зелених насаджень від шкідників і хвороб; здійснювати комплекс агротехнічних заходів догляду за зеленими насадженнями; здійснювати особливу охорону та відтворення зелених насаджень, які занесені до Червоної або Зеленої книги України; відшкодовувати шкоду, яка заподіяна пошкодженням чи знищенням зелених насаджень.

Запропоновано встановлення правил, які змінюють рекомендаційний характер обов'язків суб'єктів у сфері утримання зелених насаджень на імперативний з обґрунтуванням відповідних пропозицій до законодавства, зокрема, щодо п.п. 8.8.10, 9.4.4, 9.1.4, 9.1.5 наказу Міністерства архітектури та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України» № 105 від 10 квітня 2006 року.

Розділ 3. Організаційно-правовий механізм охорони зелених насаджень в населених пунктах України складається з двох підрозділів і присвячений дослідженню проблем екологічного управління та юридичної відповідальності за правопорушення у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах України.

У підрозділі 3.1. «Управління у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах України» проаналізовано загальнотеоретичні положення та норми чинного законодавства про екологічне управління з огляду на специфіку правовідносин щодо охорони зелених насаджень в населених пунктах. Досліджено його види (державне, відомче (галузеве), виробниче та громадське управління) та властиві їм функції, форми, стадії, методи та завдання.

Розглянуто та проаналізовано такі функції екологічного управління у сфері охорони зелених насаджень, як екологічне планування та екологічний контроль. Уточнено, що зміст контролю у сфері охорони зелених насаджень полягає у здійсненні уповноваженими посадовими особами та підконтрольними їм суб'єктами правомірних процесуальних дій, що спрямовані на встановлення юридичних фактів, які свідчать про дотримання або порушення норм чинного законодавства щодо охорони зелених насаджень в населених пунктах.

У підрозділі 3.2. «Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону зелених насаджень в населених пунктах України» досліджено та конкретизовано підстави та види юридичної відповідальності за такі порушення.

Виокремлено підстави юридичної відповідальності, які безпосередньо пов'язані з охороною зелених насаджень і запропоновано ними вважати: порушення правового режиму використання та охорони окремих об'єктів природи, які забезпечують функціонування зелених насаджень в населених пунктах; порушення організаційно-правового характеру, що чинять вплив на безпечний стан навколишнього середовища населеного пункту; порушення правового режиму здійснення екологічно небезпечної діяльності в населених пунктах; порушення, що вчиняються посадовими чи службовими особами у галузі промисловості, будівництва і т.д., які впливають на стан довкілля та зокрема, на стан зелених насаджень в населених пунктах.

Зазначено, що такі види юридичної відповідальності, як кримінальна, дисциплінарна, адміністративна та цивільна застосовуються у сфері охорони зелених насаджень населених пунктів, якщо було порушення правових норм відповідної галузі права, проаналізовано їх зміст з огляду на специфіку правового режиму зелених насаджень в населених пунктах України.

Запропоновано визнати підставами: для адміністративної відповідальності – погіршення стану зелених насаджень і окремих об'єктів природи, які забезпечують функціонування зелених насаджень в населених пунктах; для кримінальної відповідальності – знищення або пошкодження зелених насаджень в населених пунктах і знищення або пошкодження зелених насаджень в населених пунктах, що занесені до Червоної та Зеленої книг України, та внести відповідні зміни до законодавства.

Здійснено аналіз поняття «шкода, завдана внаслідок порушення законодавства з питань благоустрою населених пунктів» та на основі цього уточнено визначення поняття шкоди, заподіяної порушенням правового режиму зелених насаджень в населених пунктах.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження правової охорони зелених насаджень в населених пунктах України, з урахуванням сучасного стану екологічного та іншого законодавства, практики їх застосування, наукових здобутків українських та зарубіжних вчених дозволило вирішити наукове завдання, що полягає в обґрунтуванні нових наукових положень та висновків щодо правової охорони зелених насаджень в населених пунктах України, і підготувати відповідні пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства.

Серед результатів, що підтверджують досягнення мети дослідження наступні.

1. З урахуванням особливостей зелених насаджень в населених пунктах запропоновано їх класифікацію. Уточнено поняття «зелені насадження населених пунктів» та запропоновано закріпити це визначення на законодавчому рівні шляхом внесення змін в відповідне законодавство.

З огляду на те, що озеленення є важливою складовою благоустрою населених пунктів, конкретизовано зміст озеленення населеного пункту як комплекс робіт по насадженню, використанню, охороні та відтворенню об'єктів рослинного світу на території населеного пункту, а також створенню штучних об'єктів благоустрою зеленого господарства з максимальним збереженням існуючих зелених насаджень та їх подальшою охороною з метою забезпечення сприятливого для життєдіяльності людини довкілля.

Аналізуючи співвідношення між поняттями «об'єкт благоустрою зеленого господарства» і «об'єкт озеленення», приведено до відповідності визначення поняття «об'єкт благоустрою зеленого господарства» з урахуванням того, що це об'єкт, на території якого розташовані зелені насадження та створюються нові, а в разі необхідності проводяться капітальний і поточний ремонт цих об'єктів.

Удосконалено положення щодо визначення поняття відновної вартості як сукупності витрат на створення, утримання чи відтворення цих природних об'єктів, включаючи витрати за попередні роки з урахуванням коефіцієнту для умовного розрахунку екологічної оцінки виконання зеленими насадженнями їх функцій.

2. Запропоновано під правовою охороною зелених насаджень в населених пунктах розуміти закріплену в законодавстві систему організаційних, правових, економічних та інших заходів, спрямованих на запобігання шкідливому (хімічному, фізичному та ін.) впливу, забрудненню, засміченню і виснаженню цих природних ресурсів, на ліквідацію негативних явищ та організацію їх раціонального використання, збереження, відтворення і поліпшення стану зелених насаджень в населених пунктах з метою задоволення екологічних, естетичних та інших інтересів населення.

Визначено поняття «правовий режим зелених насаджень населених пунктів» як сукупності закріплених у законодавстві правил та норм щодо створення, використання, охорони (збереження, відтворення, відновлення та захисту) і видалення зелених насаджень в населених пунктах, які є обов'язковими як для населення даного пункту, так й для всіх інших користувачів.

3. Обґрунтовано, що правовідносини у сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах – це врегульовані нормами права відносини щодо використання, видалення, збереження та відтворення цих насаджень, забезпечення екологічної безпеки населення та охорони довкілля відповідного населеного пункту.

4. Конкретизовано коло суб'єктів охорони зелених насаджень в населених пунктах: 1) держава в особі органів виконавчої влади; 2) територіальні громади в особі органів місцевого самоврядування; 3) юридичні особи, які проводять господарську та іншу діяльність, що впливає на зелені насадження, здійснюють використання чи догляд за об'єктами благоустрою зеленого господарства, а також власники чи користувачі земельних ділянок, на яких розташовані зелені насадження; 4) фізичні особи – власники чи користувачі земельних ділянок, на яких розташовані ці рослинні об'єкти, користувачі зелених насаджень.

5. Виокремлено екологічні права в галузі охорони зелених насаджень та запропоновано під правами суб'єктів у цій сфері розуміти законодавчо визнані та закріплені права суб'єктів щодо використання зелених насаджень та озеленення населеного пункту, які спрямовані на забезпечення задоволення різноманітних потреб людини і безпечного для життя та здоров'я навколишнього середовища.

6. Конкретизовано обов'язки щодо охорони зелених насаджень в населених пунктах та запропоновано змінити рекомендаційний характер обов'язків суб'єктів у сфері утримання зелених насаджень в населених пунктах на імперативний з обґрунтуванням відповідних пропозицій до законодавства.

7. Уточнено види екологічного управління щодо охорони зелених насаджень в населених пунктах (державне, відомче (галузеве), виробниче та громадське управління), властиві їм функції, форми, стадії, методи і завдання. Конкретизовано функції екологічного управління у сфері охорони зелених насаджень, такі як екологічне планування та екологічний контроль.

8. Конкретизовано підстави та види юридичної відповідальності щодо охорони зелених насаджень в населених пунктах. Обґрунтовано визначення поняття «шкода, заподіяна порушенням правового режиму охорони зелених насаджень в населених пунктах» як негативних наслідків протиправних діянь у формі пошкодження, знищення, іншого погіршення стану зелених насаджень в населених пунктах або їх окремих частин, а також окремих природних об'єктів, що забезпечують функціонування цих насаджень, їх забруднення, засмічення та використання не за призначенням, порушення екологічних зв'язків між ними, а також зниження ефективності озеленення населеного пункту внаслідок порушення вимог чинного законодавства.

На підставі теоретичних висновків запропоновано доповнити та внести зміни в діюче законодавство, а саме:

викласти абз.7 ч.1 ст.1 Закону України «Про благоустрій населених пунктів» та п. 2.1. наказу Міністерства архітектури та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Правил утримання зелених насаджень в населених пунктах України» № 105 від 10 квітня 2006 року в наступній редакції: «зелені насадження населених пунктів – деревна, чагарникова, квіткова та трав'яна рослинність природного і штучного походження, які представляють собою природне рослинне угруповання, знаходяться на території населеного пункту і є важливою складовою навколишнього середовища».

Внести зміни в наказ Міністерства архітектури та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України» № 105 від 10 квітня 2006 року наступним чином: в п.п.

8.8.10, 9.4.4 слово «рекомендується» замінити на «заборонено», в п.п. 9.1.4, 9.1.5 слово «рекомендується» замінити словом «необхідно».

Викласти ст. 153 КУпАП України в наступній редакції: «знищення або пошкодження зелених насаджень, окремих дерев, чагарників, газонів, квітників та інших об'єктів озеленення в населених пунктах, а також погіршення стану зелених насаджень і окремих об'єктів природи, які забезпечують функціонування зелених насаджень; невжиття заходів для їх охорони; їх самовільне перенесення в інші місця під час забудови окремих ділянок, зайнятих об'єктами озеленення – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб або фізичних осіб – підприємців – від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Доповнити КК України окремою статтею 247-1 «Порушення законодавства про охорону зелених насаджень в населених пунктах» наступного змісту: «Знищення або пошкодження зелених насаджень в населених пунктах, що заподіяло істотну шкоду, карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років».

Доповнити статтю 248 КК України окремим пунктом в наступній редакції: «Знищення або пошкодження зелених насаджень в населених пунктах, що занесені до Червоної книги України та Зеленої книги України, карається штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років».

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Толкаченко О.В. Деякі аспекти правового статусу зелених насаджень у містах / О.В. Толкаченко // Вісник Одеського національного університету. – 2009. – Т.14. – Вип. 1 : Правознавство. – С. 96–103.
2. Толкаченко О.В. Суб'єкти права користування зеленими насадженнями у містах / О.В. Толкаченко // Вісник Одеського національного університету. – 2009. – Т. 14. – Вип. 9 : Правознавство. – С. 116–124.
3. Толкаченко О.В. Права користувачів зелених насаджень міста / О.В. Толкаченко // Вісник Одеського національного університету. – 2010. – Т. 15. – Вип. 1 : Правознавство. – С. 136–149.
4. Толкаченко О.В. Екологічне управління в сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах України / О.В. Толкаченко // Вісник Одеського національного університету. – 2011. – Т. 16. – Вип. 15 : Правознавство. – С. 286–294.
5. Толкаченко О.В. Правопорушення у сфері охорони зелених насаджень населених пунктів в Україні / О.В. Толкаченко // Південноукраїнський правничий часопис. – 2011. – № 1. – С. 137–139.
6. Толкаченко Е.В. Правовое регулирование охраны зеленых насаждений населенных пунктов в Украине / Е.В. Толкаченко // Международно-правовое и национальное регулирование экологической сферы общества : сб. статей / сост. Ю.С. Шемшученко, С.А. Боголюбов. – М. : Ин-т законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации, 2011. – С. 259–265.

7. Толкаченко Е.В. Экологический контроль в сфере охраны зеленых насаждений населенных пунктов Украины / Е.В. Толкаченко // Вісник Одеського національного університету. – 2012. – Т. 17. – Вип. 7 : Правознавство. – С. 193–202.
8. Толкаченко О.В. Загальна характеристика еколого-правових обов'язків користувачів зелених насаджень міста / О.В. Толкаченко // Матеріали 64-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників ОНУ імені І.І. Мечникова (Одеса, 25–27 листоп. 2009 р.). – Одеса : Астропринт, 2009. – С. 76–79.
9. Толкаченко О.В. Деякі аспекти правової охорони зелених насаджень населених пунктів України / О.В. Толкаченко // Становлення, функціонування та розвиток правових систем сучасності : проблеми науки і практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 145-й річниці створення ОНУ імені І.І. Мечникова (Одеса, 23 квітня 2010 р.). – Одеса : Астропринт, 2010. – С. 292–297.
10. Толкаченко О.В. Вплив міжнародного права на правовий режим зелених насаджень населених пунктів в Україні / О.В. Толкаченко // Міжнародне право навколишнього середовища : стан та перспективи розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23–24 вересня 2010 р.). – К. : Обрії, 2010. – С. 200–204.
11. Толкаченко Е.В. Значение деятельности международных организаций для развития региональных программ озеленения населенных пунктов / Е.В. Толкаченко // Міжнародні читання, присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П.Є. Казанського : матеріали Міжнар. конф. (Одеса, 22–23 жовтня 2010 р.) / Нац. ун-т «Одеська юридична академія», Центр міжнар. права і правосуддя. – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 270–272.
12. Толкаченко О.В. Зелені насадження населених пунктів як об'єкт рослинного світу / О.В. Толкаченко // Матеріали 65-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників ОНУ імені І.І. Мечникова (Одеса, 24–26 листоп. 2010 р.). – Одеса : Астропринт, 2010. – С. 74–78.
13. Толкаченко О.В. Правова охорона зелених насаджень у населених пунктах як засіб забезпечення екологічної безпеки / О.В. Толкаченко // Сучасні екологічні проблеми та методика викладання еколого-правових дисциплін : матеріали Республіканської наук.-практ. конф. (Харків, 25–26 листоп. 2010 р.) / За заг. ред. А.П. Гетьмана. – Х. : НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, 2010. – С. 46–48.
14. Толкаченко О.В. Цивільно-правова відповідальність в сфері охорони зелених насаджень населених пунктів в Україні / О.В. Толкаченко // Перші юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 15–16 квітня 2011 р.) / МОН України, Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2011. – С. 578–584.
15. Толкаченко О.В. Екологічне планування в процесі забезпечення благоустрою населених пунктів / О.В. Толкаченко // Матеріали 66-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників ОНУ імені І.І. Мечникова (Одеса, 23–25 листоп. 2011 р.). – Одеса : Астропринт, 2011. – С. 174–177.
16. Толкаченко О.В. Функції державного управління в сфері охорони зелених насаджень населених пунктів / О.В. Толкаченко // Другі юридичні диспути з

актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Приватно-правове регулювання суспільних відносин : традиції, сучасність, перспективи» (Одеса, 19–20 квітня 2012 р.). – Одеса : Астропринт, 2012. – С. 322–326.

17. Толкаченко О.В. Правове регулювання територіального та ландшафтного планування в Україні та Європі : порівняльна характеристика / О.В. Толкаченко // Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П.Є. Казанського : матеріали третьої міжнар. наук. конф. до 15-річчя Націон. ун-ту «Одеська юридична академія» (Одеса, 2–3 листоп. 2012 р.) / МОН України, Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 531–534.

18. Толкаченко О.В. Правовий режим зелених насаджень та його зв'язок з правовим режимом населених пунктів / О.В. Толкаченко // Актуальні питання кодифікації екологічного законодавства України : зб. тез наук. допов. учасників «круглого столу» (Харків, 9 листоп. 2012 р.). – Х. : НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 2012. – С. 133–136.

19. Толкаченко О.В. Технічні та юридичні заходи охорони зелених насаджень в населених пунктах України / О.В. Толкаченко // Матеріали 67-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників ОНУ імені І.І. Мечникова (економіко-правовий факультет) (Одеса, 28–30 листоп. 2012 р.). – Одеса : Астропринт, 2012. – С. 129–131.

20. Толкаченко О.В. Правове регулювання утримання зелених насаджень в населених пунктах України / О.В. Толкаченко // Треті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17 травня 2013 р.) / МОН України, Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2013. – С. 443–447.

АНОТАЦІЯ

Толкаченко О.В. Правова охорона зелених насаджень в населених пунктах України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. – Інститут економіко-правових досліджень НАН України, Донецьк, 2013.

Дисертація присвячена дослідженню та теоретичному обґрунтуванню правової охорони зелених насаджень в населених пунктах України. Визначено, що зелені насадження населених пунктів України є рослинними ресурсами, що не належать до лісового фонду України. У сфері містобудівної діяльності вони розглядаються як об'єкти зеленого фонду, а також як елементи архітектурно-просторової композиції забудови та елементи благоустрою території. Досліджено зв'язок між поняттями «об'єкт благоустрою зеленого господарства» та «об'єкт озеленення». З огляду на те, що озеленення є важливою складовою утримання території в належному стані та має природоохоронний характер, конкретизовано зміст озеленення населеного пункту. Запропоновано класифікацію зелених насаджень та визначено функції зелених насаджень в населених пунктах. Визначено

поняття та особливості правовідносин в сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах, коло суб'єктів в цій сфері, досліджено зміст їх прав та обов'язків. Проаналізовано теоретичні положення та норми чинного законодавства щодо екологічного управління в сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах, досліджено його види і функції. Конкретизовано підстави та види юридичної відповідальності та запропоновано визначення шкоди, заподіяної порушенням правового режиму охорони зелених насаджень в населених пунктах. Сформульовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства в сфері охорони зелених насаджень в населених пунктах України.

Ключові слова: зелені насадження в населених пунктах, озеленення населеного пункту, правова охорона зелених насаджень в населених пунктах, екологічне управління, шкода, заподіяна порушенням правового режиму охорони зелених насаджень в населених пунктах.

АННОТАЦІЯ

Толкаченко Е.В. Правовая охрана зеленых насаждений в населенных пунктах Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 – земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право. – Институт экономико-правовых исследований НАН Украины, Донецк, 2013.

Диссертация посвящается теоретическим и практическим проблемам охраны зеленых насаждений в населенных пунктах Украины. Данные зеленые насаждения определены как важная составляющая окружающей среды населенного пункта, при реализации различного функционального назначения которых осуществляется формирование безопасного для человека жизненного пространства, благоприятного для его проживания, существования как биологического существа и развития как личности. Определено, что зеленые насаждения населенных пунктов Украины являются растительными ресурсами, которые не принадлежат к лесному фонду Украины, имеют общегосударственное и местное значение.

Утверждается, что зеленые насаждения являются имуществом особого рода и имеют признаки: недвижимого имущества, делимой вещи, сложной вещи, принадлежности к земле, вещи, приносящей плоды, правами на которые обладают лица, использующие насаждения на законном основании и, как особый вид недвижимости, зеленые насаждения находятся в свободном обороте с определенными ограничениями.

В сфере градостроительной деятельности они рассматриваются как объекты зеленого фонда, которые подлежат реконструкции и проведению капитального или текущего ремонтов, а также как элементы архитектурно-пространственной композиции застройки и элементы благоустройства территории. Исследована связь между понятиями «объект благоустройства зеленого хозяйства» и «объект озеленения». Определено, что от других элементов благоустройства они отличаются, прежде всего, природным происхождением и являются объектом экологического права. В связи с тем, что озеленение является важной составляющей содержания

территории в надлежащем виде и имеет природоохранный характер, конкретизировано содержание озеленения населенного пункта.

Предложена классификация зеленых насаждений в населенных пунктах: в зависимости от функционального назначения, местонахождения и правового режима их использования. Определены функции зеленых насаждений населенных пунктов: природоохранная, рекреационная, оздоровительная и защитная, культурно-образовательная, эстетическая, образовательная, научно-исследовательская и хозяйственная функции. Обосновывается вывод о важности соблюдения стандартов озеленения населенных пунктов. В диссертации проанализировано содержание правовой охраны зеленых насаждений в населенных пунктах.

Определено понятие и особенности правоотношений в сфере охраны зеленых насаждений в населенных пунктах, а также круг субъектов в этой сфере. Исследовано содержание их прав и обязанностей.

Рассматривается организационно-правовой механизм обеспечения правовой охраны зеленых насаждений в населенных пунктах Украины. Проанализированы теоретические положения и нормы действующего законодательства относительно экологического управления в сфере охраны зеленых насаждений в населенных пунктах, исследованы его виды и функции. Конкретизированы основания юридической ответственности за правонарушения в данной сфере. Определено понятие вреда, причиненного нарушением правового режима охраны зеленых насаждений в населенных пунктах Украины, и виды правонарушений в данной сфере. Сформулированы предложения по усовершенствованию законодательства в сфере охраны зеленых насаждений в населенных пунктах Украины.

Ключевые слова: зеленые насаждения в населенных пунктах, озеленение населенного пункта, объект благоустройства зеленого хозяйства, правовая охрана зеленых насаждений в населенных пунктах, экологическое управление, ущерб, причиненный нарушением правового режима охраны зеленых насаждений в населенных пунктах.

ANNOTATION

Tolkachenko O.V. Legal protection of the green plantings in the settlements of Ukraine. – On rights for a manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of sciences in specialty 12.00.06 – Land Law; Agrarian Law; Environmental Law; Nature and Resources Law. – Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Donetsk, 2013.

The dissertation is dedicated to the research of the theoretical and practical problems of the green plantings protection in the settlements of Ukraine. It is defined, that the green plantings of the settlements in Ukraine are plant resources, which don't belong to the forest fund of Ukraine. There are examined in the sphere of the city-planning activities as the objects of the green fund and as the elements of the architectural compositions of the building developments and the elements of the territory accomplishments. Connection between the terms «object of the accomplishment of the green plantings of the settlements» and «object of the planting of greenery» is researched. The classification and

the function of the green planting in the settlements is offered and defined. Legal relationships, the subjects in the sphere of the green plantings protection in the settlements are defined; the content of their rights and abilities is researched. Theoretical propositions and norms of the current law about environmental management in the sphere of the green plantings protection in the settlements are analyzed, as well as its kinds and functions are researched. Grounds and kinds of legal responsibility are defined concretely, definition of the damage concept, which is done by the violation of legal structure of green planting protection in the settlements, is suggested. Suggestions of the development of the legislation in the sphere of the green plantings protection in the settlements of Ukraine are made.

Key words: green settlements in the settlements, planting of the greenery in the settlements, legal protection of the green plantings in the settlements, environmental management, damage, which is made by the violation of the legal regime of the green settlements protection in the settlements.

Підписано до друку 17.10.2013 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 прим.
Замовлення № 152.

Надруковано у ТОВ “Вега-Принт”.
83048, м. Донецьк, вул. Університетська, 78.
Тел. (062) 311-62-51.